



# Intensieve Ambulante Gezinsbehandeling en de opvoeding

Een systematische literatuurreview

---

*Bachelorwerkstuk onder begeleiding van MSc.  
A.G. van Assen*

---

Niek Hartman (s3484866)

Begeleider: MSc. A.G. van Assen  
Tweede beoordelaar: dr. L.W. van Haften

RIKSUNIVERSITEIT GRONINGEN  
Faculteit der Gedrags- en Maatschappijwetenschappen  
Bachelorwerkstuk Pedagogische Wetenschappen  
Juni 2022

# **Inhoud**

<b>Abstract</b> .....	2
<b>Inleiding</b> .....	3
<b>Methodiek</b> .....	5
<b>Resultaten</b> .....	7
<b>Ernst van de problematiek bij aanvang</b> .....	7
<b>Mate van verandering</b> .....	8
<b>Resterende problematiek</b> .....	9
<b>Discussie</b> .....	9
<b>Conclusie</b> .....	9
<b>Methodologische discussie (sterktes en zwaktes)</b> .....	10
<b>Aanbevelingen voor praktijk en vervolgonderzoek</b> .....	11
<b>Referenties</b> .....	13

### **Abstract**

In families experiencing complex and multiple problems, parents often experience difficulties in offering stability and basic care. If these problems are not resolved, the risk of out-of-home placement for children in these families increases. IAG is a home intervention which tries to prevent this by focusing on reducing problematic behavior, involving the social network and increasing the parenting skills. This systematic literature review assesses how effective IAG is in increasing parenting skills. Out of a total of 504 hits, 7 studies were included and analyzed. They provide a first indication towards IAGs effectivity in reducing parenting stress. The level of parenting stress experienced by IAG parents at the start of the intervention is considerably high compared to 'normal' parents. The intervention yields significant changes, with most effect sizes being medium-high (0.50-0.79). However, there still remain major issues after the intervention ends. Furthermore, no statement can be made indicating any effect on parenting skills as this term is not defined clearly enough in the used instrumentation. In conclusion, despite methodological limitations, this study indicates IAG has some positive effect on parenting.

## **Inleiding**

In 2017 waren er in Nederland naar schatting 27.317 gezinnen die te maken hadden met meervoudige en complexe problematiek (NJI, 2020). Deze problemen beslaan internaliserende en/of externaliserende gedragsproblemen bij de kinderen, ontoereikende opvoedingsvaardigheden van de ouders, moeilijkheden met het sociaal netwerk van het gezin en contextuele problemen, zoals financiële moeilijkheden, van het gezin (Damen et al., 2016). Daarnaast komt hulpverlening in gezinnen met meervoudige problematiek moeilijk op gang, vaak vanwege eerdere teleurstellingen met hulpverleners. Deze gezinnen worden aangeduid als multiprobleemgezinnen (Van der Steege & Zoon, 2017). In deze term schuilt echter een gevaar van stigmatisering (Van der Steege & Zoon, 2017; Verhallen, 2013). Om deze reden wordt in dit onderzoek gesproken van gezinnen met complexe problematiek. Kinderen die opgroeien in deze gezinnen worden sterk beperkt in hun kansen in het leven. Er is bijvoorbeeld meer sprake van schooluitval, chronische toekomstige werkloosheid, hoog zorggebruik en ongewenst gedrag (Evenboer, Reijneveld & Jansen, 2018). Over de specifieke oorzaak van de problematiek is nog niet veel bekend. Wat wel bekend is, is dat binnen gezinnen met complexe problemen sprake is van een groot aantal risicofactoren die op de volgende generatie overgedragen wordt en daarmee de ontwikkeling van het kind negatief beïnvloedt (NJI, 2019; Van der Steege & Zoon, 2017).

Intensieve Ambulante Gezinsbehandeling (van Rooijen, 2020), ook wel IAG, richt zich op deze gezinnen met minimaal een kind tussen de nul en achttien jaar die met meerdere bovenstaande problemen kampen. Als deze problemen niet opgelost worden en verergeren ontstaat het gevaar van uithuisplaatsing. Om uithuisplaatsing te voorkomen worden bij IAG drie subdoelen gehanteerd: het verminderen van gedragsproblematiek bij kinderen, het verbeteren van opvoedingsvaardigheden/verminderen van opvoedingsbelasting bij ouders en het betrekken van het sociaal netwerk bij het gezin. In een traject van 20-28 weken wordt eerst een werkrelatie opgebouwd, dan wordt aan de problematiek gewerkt en ten slotte wordt de begeleiding geleidelijk afgebouwd. De aanpak van een gezinsbehandelaar IAG bestaat uit verschillende instrumenten, technieken en middelen die in de methodiek (Van Rooijen, 2019) ingedeeld zijn onder vijf noemers: oplossingsgerichte gesprekken, geven van psycho-educatie, leren van vaardigheden aan leden van het gezin, gezinstherapeutische technieken en het vergroten en benutten van het sociaal netwerk van het gezin. In de hulp aan de gezinnen door de gezinsbehandelaar staan drie uitgangspunten centraal. Ten eerste wordt verondersteld dat verandering in gezinnen altijd mogelijk is. Daarnaast wordt ervan uitgegaan dat iedereen in staat is om nieuw gedrag aan te leren. Ten slotte bestaat de aanname dat problemen van kinderen nooit op zichzelf staan, hun gedrag heeft een relatie met de context waarin ze opgroeien (Van Rooijen, 2020).

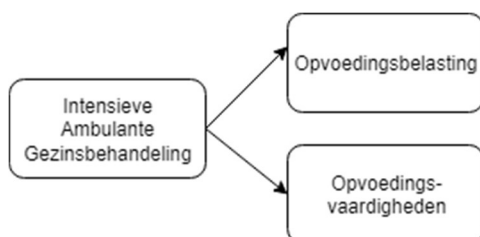
Een van de inclusiecriteria voor IAG is dat ouders in gezinnen met complexe problematiek een bovengemiddelde opvoedingsbelasting ervaren en beneden gemiddelde opvoedingsvaardigheden hebben. Dit wordt gemeten door de Opvoedingsbelasting Vragenlijst (OBVL; Vermulst, Kroes, De Meyer, Nguyen & Veerman, 2015) en/of de Vragenlijst Gezinsfunctioneren Ouders (Veerman et al., 2012). Opvoedbelasting wordt door de auteurs van de OBVL gedefinieerd als ‘de moeilijkheden die voortkomen uit de verantwoordelijkheden die het ouderschap met zich meebrengt’ en met opvoedingsvaardigheden wordt het pedagogisch (on)vermogen van ouders in gezinnen met complexe problematiek om de gezinssituatie te verbeteren bedoeld (Rooijen, 2020). Doorgaans ervaren ouders problemen met het bieden van basale zorg, structuur en regelmaat en hun opvoedingshouding verschilt van ouders uit andere gezinnen. Ruim een kwart van de ouders (26%) in Nederland maakt zich wel eens zorgen over de opvoeding, het gedrag of de ontwikkeling van hun kinderen (Bot et al., 2013). Wanneer deze ‘opvoedingsstress’ niet vermindert bestaat een risico dat de relatie tussen ouder en kind verslechtert. Uit onderzoek blijkt dat de opvoedingsstress en het gevoel van machteloosheid dan toenemen en ouders zetten steeds minder opvoedvaardigheden in (Neece, Green & Baker, 2012). Hierdoor kan het probleemgedrag zich verbreden, verergeren en hardnekkiger worden. Een situatie kan uiteindelijk zo onhoudbaar worden dat uithuisplaatsing onvermijdbaar is. Er kan dus gesteld worden dat de opvoeding een belangrijk aspect is binnen gezinnen met complexe problematiek. Om deze reden is het belangrijk om te onderzoeken of de opvoeding inderdaad verbeterd wordt door IAG. In deze literatuurreview wordt onderzocht of de door IAG gehanteerde aanpak om het tweede subdoel te bereiken bevestigd wordt door wetenschappelijke literatuur. Dit subdoel luidt: ‘De ouders ervaren minder opvoedingsbelasting en hun opvoedingsvaardigheden zijn vergroot’ (Van Rooijen, 2020). Dit doel richt zich op twee verschillende aspecten (zie ook Figuur 1), op basis waarvan de volgende twee onderzoeksvragen op te stellen zijn:

*‘In welke mate draagt IAG volgens de literatuur bij aan het verminderen van opvoedingsbelasting van ouders in gezinnen met meervoudige complexe problematiek?’*

*‘In welke mate draagt IAG volgens de literatuur bij aan het verhogen van de opvoedingsvaardigheden van ouders in gezinnen met meervoudige complexe problematiek?’*

## **Figuur 1**

### *Conceptueel Model*



## Methodiek

### Onderzoeksdesign

Om in kaart te brengen in welke mate IAG bijdraagt aan het verminderen van opvoedbelasting en het verhogen van opvoedvaardigheden is in dit onderzoek gebruikt gemaakt van een systematische literatuurreview.

### Artikelselectie

Artikelen zijn geselecteerd met behulp van twee technieken. Ten eerste werd gebruik gemaakt van een viertal databases, ERIC, PsycINFO, SmartCat en Google Scholar. ERIC en PsycInfo zijn internationale databases met bronnen in de domeinen psychologie, pedagogiek en onderwijs. SmartCat werd gebruikt omdat het een Nederlandse interventie betreft en deze database meer Nederlandse literatuur bevat. Google Scholar werd gebruikt om een bredere selectie aan literatuur te verkrijgen. Ten tweede werd gebruik gemaakt van de sneeuwbalmethode. Hierbij werden relevante bronnen gezocht in de uitgebreide beschrijving van IAG (Van Rooijen, 2020) en de literatuurlijsten van geïnccludeerde artikelen. Hierin schilde wel een gevaar van eenzijdige informatie (Wiebering-Losse, 2009). Auteurs verwijzen namelijk veel naar zichzelf of naar auteurs van wie ze het werk kennen. In het onderzoek is gebruik gemaakt van de volgende string aan zoektermen: *Intensieve Ambulante Gezins\* AND opvoed\**

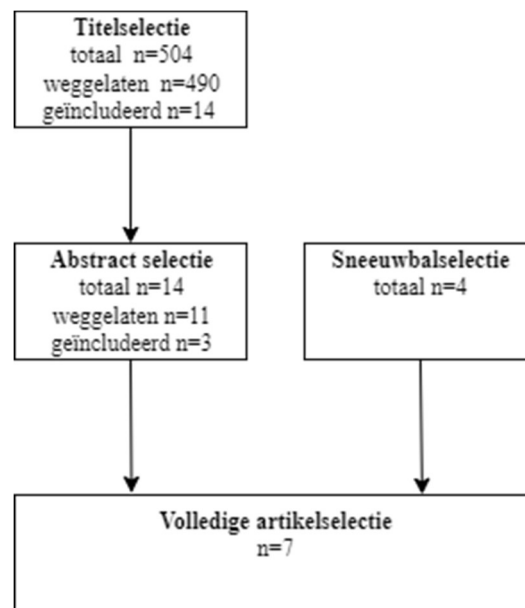
### Inclusiecriteria

Bij het zoeken naar bronnen binnen de databases werden de volgende inclusiecriteria gehanteerd:

- Alleen bronnen die na 2000 gepubliceerd zijn werden meegenomen
- Alleen onderzoeken die zich richten op het programma Intensieve Ambulante Gezinsbegeleiding (IAG) werden meegenomen
- Alleen onderzoeken die zich richten op de doelgroep kinderen tussen de 0 en 18 jaar in gezinnen met meervoudige problematiek werden meegenomen
- Artikelen moeten onderzoek laten zien naar opvoedbelasting dan wel opvoedvaardigheden

## Figuur 2

### Artikelselectie



### Analyse

Voor elke publicatie zijn de effecten van IAG op opvoedbelasting en opvoedvaardigheden geanalyseerd en gecategoriseerd. Voor opvoedbelasting is gekeken naar een eventueel significant verschil tussen scores op de voor- en nameting. Bij de voormeting werd gekeken naar ernst van de problematiek ten opzichte van de normgroep. Bij de nameting (en in een publicatie ook een follow-up meting) werd vervolgens de effectgrootte berekend. Een effectgrootte van 0.20-0.49 duidde op een klein effect en een effectgrootte van 0.50-0.79 op een middelgroot effect. Omdat in de publicaties vier verschillende meetinstrumenten gebruikt worden was het om resultaten te interpreteren van belang deze te begrijpen. De Opvoedingsbelasting Vragenlijst (OBVL; Vermulst, Kroes, De Meyer, Nguyen & Veerman, 2015) meet de mate van ervaren belasting bij ouders in de opvoeding van jeugdigen op vijf schalen: Problemen opvoeder-kindrelatie, problemen met opvoeden, depressieve stemmingen, rolbeperking en gezondheidsklachten. De Nijmeegse Vragenlijst Opvoedingssituaties (NVOS; Wels & Robbroeckx, 1996) bestaat uit een aantal subschalen waarvan in de betreffende publicatie een is gekozen: het niet aankunnen van een situatie. De Parental Empowerment Questionnaire (EMPO, Damen et al., 2017) meet *parental empowerment*, een geïntegreerd begrip van de opvoeding en wordt gedefinieerd als 'de opbrengsten van een proces waarin ouders gesterkt worden in het opvoeden van hun kind(eren)'. Hieronder kunnen ook een verlaagde opvoedbelasting en verhoogde opvoedvaardigheden geschaard worden. De Nijmeegse Ouderlijke Stressindex (NOSI; Brock, Vermulst, Gerris & Abidin, 1992) verdeelt een totale stressscore in een ouderdomein en een kinddomein. Het ouderdomein meet de mate waarin ouders zichzelf niet berekend voelt op de opvoedingstaak en de stress die dit met zich meebrengt. Het kinddomein meet de bijdrage die bepaalde eigenschappen van een kind levert aan de stress van ouders.

Ten slotte is gekeken naar resterende problematiek en eventuele verschillen in effectiviteit binnen de doelgroep, bijvoorbeeld het verschil tussen vaders en moeders of tussen een- en tweeoudergezinnen.

### Resultaten

Er zijn uit in totaal 504 hits 7 publicaties geïncludeerd die zich richten op de effectiviteit van IAG (of varianten van IAG, zie Discussie) op het verlagen van opvoedbelasting en/of het verhogen van opvoedingsvaardigheden. De meeste gevonden onderzoeken vallen onder het type quasi-experimenteel, waarin bestaande groepen met elkaar worden vergeleken op de uitkomst van een interventie, zoals bijvoorbeeld het verschil tussen vaders en moeders, of het verschil tussen een- of tweeoudergezinnen. Er is een enkel zuiver experimenteel onderzoek gevonden, waarin random toewijzing in controlegroep of experimentele groep plaatsvond. De geïncludeerde artikelen zijn met een aantal kenmerken weergegeven in *Tabel 2*.

**Tabel 2**

*Geïncludeerde artikelen en kenmerken*

	Groepsgrootte	Onderzoekstype	Meetinstrument
1. Veerman & Meijer (2019)	N=2828	Quasi-experimenteel	OBVL
2. Janssens & Kemper (2003)	N= 59 (waarvan 19 IAG)	Experimenteel	NVOS
3. Damen, Veerman, Vermulst, Westerdijk & Scholte (2020)	N=296	Vergelijkend	EMPO
4. Damen, Veerman, Vermulst, Van Pageé, Nieuwhoff & Scholte (2019)	N=621 (waarvan 434 IAG)	Vergelijkend	EMPO
5. Ten Brink, Flipse & Veerman (2001)	N=682	Quasi-experimenteel	NOSI
6. Veerman, Meyer & Roosma (2007)	N=1274 (waarvan 449 IAG)	Quasi-experimenteel	NOSI
7. Meijer & Veerman (2003)	N=1096	Quasi-experimenteel	NOSI

### Ernst van de problematiek bij aanvang

Bij aanvang van de interventie wordt bij gezinnen met complexe problematiek een gemiddeld tot zeer ernstige opvoedbelasting gemeten. Uit onderzoek van Veerman & Meijer (2019) komt naar voren dat ouders uit gezinnen die IAG ontvingen bij aanvang ten opzichte van de normgroep van de gehele Nederlandse populatie bij de 5% meest belaste gezinnen behoorden. Ook met de NOSI wordt een dergelijke mate van totale stress bij ouders gemeten (Ten Brink et al., 2001; Veerman et al., 2007; Meijer & Veerman, 2003). Bij onderzoek onder moeders die IAG ontvingen werd ook gevonden dat moeders uit gezinnen met complexe problematiek aanzienlijk meer problemen in de opvoeding en het gezinsfunctioneren ervaren dan moeders uit 'normale gezinnen' (Janssens & Kemper, 2003). Ten slotte laat afname van de EMPO zien dat bij aanvang van de interventie ongeveer de helft van de ouders onvoldoende *parental empowerment* ervaren (Damen et al., 2019). Samenvattend kan gesteld



worden dat er een hoge mate van ouderlijke belasting bestaat bij gezinnen met complexe problematiek bij aanvang van IAG.

### **Mate van verandering**

In alle onderzoeken wordt tussen de voor- en de nameting een statistisch significant effect van IAG op de opvoedingsbelasting van ouders in gezinnen met complexe problematiek gemeten (Janssens & Kemper, 2003; Meijer & Veerman, 2003; Veerman et al., 2007; Damen et al., 2019; Damen et al., 2020; Veerman & Meijer, 2019; Brink et al., 2001). Dit houdt in dat IAG waarschijnlijk een positief effect heeft op de opvoedbelasting. De meeste effectgroottes (Cohen's  $d$ ) tussen voor- en nameting zijn van middelgrote orde (0.50-0.79), enkele effecten waren klein (0.20-0.49). Er is door de jaren heen geen sprake van stabiliteit in de effectiviteit van IAG op de opvoeding (Veerman & Meijer, 2019). Waar in 2012 een effectgrootte van 0.68 gevonden werd, is deze in 2019 gereduceerd tot 0.41. Er lijkt een dalende trend te zijn. In een enkel onderzoek is een follow-up meting uitgevoerd, waarbij het verschil in opvoedbelasting tussen afsluiting en 6 maanden later gemeten werd (Brink et al., 2001). Op deze follow-up werd bij afname van de NOSI bij slechts 1 aangeboden vorm van IAG (voor verschillende interventievormen, zie *Discussie*) een significant effect gevonden, namelijk een afname van totale stress en stress in het Ouderdomein. Deze gevonden effecten waren echter kleiner dan het verschil tussen voor- en nameting. De NOSI verdeelt de totale stress in het ouderdomein en het kinddomein. Opmerkelijk is dat, hoewel er sprake is van aanzienlijke stress in het ouderdomein, problemen in het kinddomein bij aanvang én afsluiting de grootste rol lijken te spelen in de problematiek (Ten Brink et al., 2001). Dit houdt in dat de ouders relatief veel stress in de opvoeding ervaren vanwege bepaalde eigenschappen van het kind. Om individuele verandering in kaart te brengen is een Reliable Change Index (RCI) berekend. Hieruit bleek dat na afloop 22% van de IAG-gezinnen hersteld is en daarmee de problematiek volledig verholpen lijkt. 28% van de gezinnen ervaart een verbeterde situatie met verminderde problematiek, 41% ervaart geen significante verandering, 6% ervaart een verslechterde situatie en 3% is volledig teruggevallen (Veerman & Meijer, 2019). In vergelijking met gezinnen die een kindgerichte behandeling (uithuisplaatsing) hebben gekregen zijn IAG-ouders (vooral moeders) meer *empowered* (Damen et al., 2019). Er zijn daarnaast geen significante verschillen in effectiviteit van IAG tussen een- en tweoudergezinnen gevonden. Wel is gebleken dat veel gezinnen nog van traditionele orde zijn. Daarom moeten vaders in tweoudergezinnen vanaf het begin van IAG actief betrokken worden bij de interventie. Op deze manier werd de opvoedbelasting door de twee ouders gedeeld (Damen et al., 2020). In quasi-experimentele onderzoeken werden verschillende interventies of varianten van IAG met elkaar vergeleken. Zo bleek IAG effectiever dan Video Hometraining (VHT) en vergelijkbaar met Families First (FF) in het verminderen van de opvoedbelasting (Janssens & Kemper, 2003). De varianten IAG-EV (Erger Voorkomen;  $d=0.77$ ) en IPG (Intensieve Psychiatrische Gezinsbehandeling  $d=0.9$ ) lijken aanzienlijk effectiever dan IAG-regulier ( $d=0.48$ ) en IAG-LVB (lichtverstandelijke beperking,  $d=0.47$ ) in het verminderen van opvoedbelasting (Veerman & Meijer, 2019)

## **Resterende problematiek**

Hoewel in alle publicaties een significant effect van IAG op de opvoeding gevonden is, blijkt dat de problemen in de opvoeding na afsluiting van de interventie in veel gezinnen met complexe problematiek nog aanwezig zijn in geringe tot vrij ernstige mate (Brink et al., 2001). Ook de uit de berekende RCI blijkt dat na afloop nog veel individuele IAG-gezinnen een onveranderde, verslechterde of teruggevallen situatie (Veerman & Meijer, 2019). Janssens & Kemper (2003) ontdekken dat problemen in IAG-gezinnen na afloop van de behandeling, ondanks significante daling, nog steeds veel groter zijn dan de problemen in normale gezinnen. Er is ook een causaal verband aangetoond door Veerman & Meijer (2019) tussen de mate van probleemgedrag van kinderen en de hoogte van de opvoedingsbelasting bij afsluiting. Ouders van kinderen met veel probleemgedrag ervaren na afsluiting van IAG ook een hogere mate van opvoedbelasting.

## **Discussie**

### **Conclusie**

In deze systematische literatuurreview werd onderzocht welk effect IAG had op de opvoedbelasting en -vaardigheden van ouders in gezinnen met complexe problematiek. De bestudeerde publicaties lijken aan te tonen dat IAG significant bijdraagt aan het verminderen van opvoedingsbelasting. Terugblikkend op de inleiding betekent dit dat ouders minder (opvoed)stress ervaren en een betere relatie met hun kind(eren) hebben, waardoor het risico van uithuisplaatsing kleiner wordt (Rooijen, 2020). De aanzienlijk hoge mate van problematiek bij aanvang bevestigt het eerder geschapen beeld van de opvoedingsbelasting van ouders in gezinnen met complexe problematiek (Neece et al., 2012). Het effect van IAG op deze problematiek lijkt statistisch significant met voornamelijk middelgrote effectgroottes (o.a. Janssens & Kemper, 2003; Brink et al., 2001; Damen et al., 2020). Op groepsniveau lijkt er qua opvoedbelasting verbetering, maar bij een deel van de individuele gezinnen is er op basis van de RCI sprake van stagnatie of achteruitgang. Een opheldering wordt gegeven door Veerman & Meijer (2019): een relatief grote groep ouders (23%) scoorde bij aanvang al niet in het probleemgebied. Deze ouders maakten geen significante verandering door, maar ervaren bij afsluiting toch nog steeds geen serieuze opvoedbelasting. Ook binnen het patroon 'verslechterd' kan het voorkomen dat een ouder bij aanvang en afsluiting niet in het probleemgebied scoort, maar binnen dit gebied toch significant verslechterd. Wanneer hier rekening mee wordt gehouden is de groep ouders die na afsluiting geen serieuze opvoedproblemen ervaart 56%. Daarmee is de resterende problematiek bij veel ouders echter nog steeds beduidend groot.

Hoewel uit de review blijkt dat opvoedingsvaardigheden van ouders verbeteren tijdens hun deelname aan IAG, kunnen deze verschillen nog niet met zekerheid toegeschreven worden aan de interventie. Er is namelijk bij slechts een van de onderzoeken sprake van een zuiver experimenteel onderzoeksdesign. Bij de resterende publicaties ontbrak een controlegroep die geen interventie ontving. Ook was er geen sprake van random toewijzing. Dit heeft als gevolg dat alternatieve

verklaringen niet volledig uitgesloten kunnen worden en daarmee geen causaal verband aangetoond kan worden (Scheepers et al., 2016). Enerzijds moet het doel van een onderzoek zijn om een zo zuiver mogelijk design te hebben zodat sterke uitspraken omtrent effectiviteit gedaan kunnen worden. In dit geval moet echter ook over ethiek nagedacht worden: hoe verantwoord is het om gezinnen met complexe (en vaak ook acute) problematiek een veelbelovende interventie te onthouden? Daarnaast maakt de gevonden consistentie in tijd en locatie in het grootschalige onderzoek van Veerman & Meijer (2019) het volgens Reynolds (2004) aannemelijk (maar niet bewezen) dat er sprake is van een causaal verband.

### **Methodologische discussie (sterktes en zwaktes)**

Een sterk punt van dit onderzoek is de manier van dataverzameling. Door verschillende databases en sneeuwbalselectie te hanteren is een breed scala aan publicaties gevonden. Daarnaast laten de in de publicaties gehanteerde meetinstrumenten voldoende tot goede psychometrische eigenschappen zien (OBVL: Vermulst et al., 2015; NOSI: Brock et al., 1992; EMPO: Damen et al., 2017; NVOS: Wels & Robbroeckx, 1996). Alle geïncludeerde artikelen zijn na 2002 gepubliceerd, waarmee ook aan de inclusiecriteria van publicatiedatum is voldaan.

Voorzichtigheid en terughoudendheid is echter geboden bij het doen van uitspraken rondom effectiviteit vanwege een aantal redenen. Een van de inclusiecriteria was dat het onderzoek slechts de interventie IAG mocht betreffen. Er bestaat echter onduidelijkheid rondom de terminologie, het is niet geheel duidelijk wat precies onder de noemer IAG valt (Veerman & Meijer, 2019). Zo is bijvoorbeeld ook een eerdere versies van IAG (Intensieve Gezinsbegeleiding ofwel IGB) meegenomen (Janssens & Kemper, 2003) Het verschil tussen de huidige IAG-methodiek en eerdere versies is een hogere mate van professionalisering. Ook is gekeken naar andere varianten van IAG, zoals IAG-Erger Voorkomen en ten slotte zijn er publicaties meegenomen die naast IAG ook andere, vergelijkbare interventies zoals Families First onderzochten. Om dit probleem op te helderen stelt Van Rooijen (2020) dat alle varianten van IAG en ook vergelijkbare interventies vallen onder de noemer Intensieve Pedagogische Thuishulp (IPT). De IPT-interventies richten zich allemaal op gezinnen met complexe problematiek en hebben grotendeels dezelfde kernwaarden, namelijk het versterken van de opvoedvaardigheden van ouders, het opbouwen van een positieve werkrelatie en het aansluiten bij en bevorderen van de krachten van het gezin. Overzichtsstudies naar IPT-interventies laten significante, kleine tot middelgrote effecten zien op opvoedbelasting en gedragsproblemen van kinderen (Evenboer, Reijneveld & Jansen, 2018; Van Assen, Knot-Dickscheit, Post & Grietens, 2019). Daarnaast laat onderzoek van Visscher et al. (2019) zien dat verschillende thuishulp-interventies inhoudelijk vergelijkbaar zijn. Hoewel het gebruik van de sneeuwbalmethode bijdraagt aan het bereik van de dataverzameling, bestaat hierin ook het gevaar van eenzijdige informatie. Auteurs verwijzen namelijk veel naar zichzelf of naar auteurs van wie ze het werk kennen (Wiebering-Losse, 2009). Een andere beperking is de mate van uitval bij enkele publicaties. Waar bij de nameting van het onderzoek van

Brink et al. (2001) nog 66% van alle IAG-gezinnen de NOSI invulde, waren dit er bij de follow-up meting nog maar 53%. Dit kan leiden tot vertekende uitkomsten omdat gezinnen met gunstige uitkomsten eerder bereid zullen zijn informatie te verstrekken en omdat hulpverleners deze gezinnen sneller willen en kunnen benaderen. Hierdoor zouden de totale resultaten een te optimistisch beeld kunnen geven. Er is ook niet altijd duidelijk aangegeven hoe er met missende gegevens om is gegaan. Nog een reden om voorzichtig te zijn met uitspraken over effectiviteit van IAG in het verbeteren van de opvoedingssituatie van IAG ouders is de hoogte van de beginscores. Wanneer beginscores dermate hoog zijn bestaat er een reële kans dat de scores ‘maar een kant uit kunnen’ zonder dat dit op betrouwbare verandering duidt, ofwel dat er regressie naar het gemiddelde plaatsvindt (Veerman, Janssens & Delicat, 2005). Hoe groot deze kans is, is moeilijk in te schatten.

Ten slotte richten drie van de vier gehanteerde meetinstrumenten (OBVL, NOSI, NVOS) zich slechts op de opvoedbelasting. Opvoedvaardigheden an sich worden niet concreet gemeten en er kan ook niet gewoonweg gesteld worden dat vermindering van opvoedbelasting samengaat met verhoogde opvoedvaardigheden. De EMPO benadert dit aspect al meer, door opvoeding als geïntegreerd begrip te meten, maar ook hierin ontbreken concrete verwijzingen naar opvoedvaardigheden. Ook Veerman & Meijer (2019) geven als aanbeveling intensiever en gericht aan opvoedvaardigheden van ouders te werken. Op basis van dit onderzoek kan dus geen uitspraak gedaan worden over de effectiviteit van IAG op opvoedvaardigheden van ouders in gezinnen met complexe problematiek.

### **Aanbevelingen voor praktijk en vervolgonderzoek**

Een algemene opvatting die in veel van de publicaties gevonden werd is de behoefte aan verder onderzoek. Veel van de eerder gepubliceerde onderzoeken doen echter aanbevelingen die in later onderzoek geïmplementeerd zijn. Zo is bijvoorbeeld het door Janssens & Kemper (2003) genoemde probleem van een kleine steekproef opgelost in latere publicaties. Om deze reden wordt bij het formuleren van aanbevelingen vooral gekeken naar de latere publicaties. Daarnaast zou het nuttig zijn om meer follow-up metingen uit te voeren. Er was bij slechts een van de onderzochte publicaties sprake van een follow-up meting (Brink et al., 2011). Hierbij was het effect van de interventie op opvoedbelasting aanzienlijk minder dan meteen na afsluiting van IAG. Bovendien was er sprake van een hoge mate van uitval. Om te onderzoeken of IAG ook op de lange termijn effectief is, is het in potentieel vervolgonderzoek van belang meer en consequentere follow-up metingen te implementeren in het design. Tevens moet er een verklaring gezocht worden voor de dalende trend in effectiviteit van IAG op opvoedbelasting die sinds 2012 bestaat (Veerman & Meijer, 2019). Een daling van 0.68 naar 0.41 in een periode van 7 jaar is zorgelijk. Als deze trend zich doorzet kan het over een paar jaar zo zijn dat IAG niet langer effectief genoeg blijkt. Om dit te voorkomen is het belangrijk om te onderzoeken waar deze dalende trend door veroorzaakt wordt.

De huidige literatuurreview geeft een eerste indicatie dat IAG een effectieve interventie is voor het verminderen van de opvoedbelasting van ouders in gezinnen met complexe problematiek. Er

zijn in de praktijk echter nog wel dingen die opheldering kunnen gebruiken. Zo kan er een pleidooi gehouden worden voor meer duidelijkheid omtrent de term IAG. Er zijn veel verschillende labels en varianten van de interventie gevonden, wat het lastig maakt om na te gaan wat wel en niet onder de noemer IAG valt (Veerman & Meijer, 2019). Deze verwarring zorgt er ook voor dat uitspraken over causaliteit en effectiviteit specifiek over IAG minder waard zijn. Hierom wordt het belangrijk geacht meer duidelijkheid te scheppen rondom de gehanteerde terminologie, bijvoorbeeld door heldere criteria toe te passen. Daarnaast wordt aangeraden om een ander/extra meetinstrument te zoeken. Het verhogen van opvoedvaardigheden wordt in de methodiek van IAG als belangrijk subdoel gezien (Rooijen, 2020), maar de effectiviteitsstudies hanteren meetinstrumenten die dit niet expliciet meten. Als men aan wil tonen dat IAG ook effectief is in het verhogen van opvoedvaardigheden moet een meetinstrument gezocht of gecreëerd worden die dit expliciet meet. Ten slotte is het van belang om gezinnen met complexe problematiek te blijven ondersteunen. Er is gebleken dat hoewel er sprake is van een significant effect van IAG op de opvoeding, er bij veel gezinnen na de interventie nog aanzienlijke problematiek bestaat. Om terugval te voorkomen is het belangrijk om voor elk gezin te analyseren wat er qua zorg en ondersteuning nog nodig is. Het sociale wijkteam kan dan bijvoorbeeld lichtere en langdurige begeleiding bieden (Steketee, Jansma & Gilsing, 2015). Ook het sociale netwerk wat tijdens IAG is opgebouwd kan helpen bij het bieden van passende, langdurige steun (Van der Zijden & Diephuis, 2011)

## Referenties

- Bot, S., Roos, S. de, Sadiraj, K., e.a. (2013). Terecht in jeugdzorg: voorspellers van kind- en opvoedproblematiek en jeugdzorggebruik. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP).
- Brock, A. J. L. L. de, Vermulst, A. A., Gerris, J. R. M., & Abidin, R. R. (1992). NOSI. *Nijmeegse Ouderlijke Stress Index. Handleiding Experimentele Versie*. Lisse: Swets & Zeitlinger
- Brock, A.J.L.L. de, Vermulst, A.A., Gerris, J.R.M. & Abidin, R.R. (1992). NOSI. Nijmeegse Ouderlijke Stress Index. Handleiding experimentele versie. Lisse: Swets & Zeitlinger
- Damen, H., Veerman, J. W., Vermulst, A. A., Nieuwhoff, R., De Meyer, R. E., & Scholte, R. H. J. (2017). Parental empowerment: construct validity and reliability of a Dutch empowerment questionnaire (EMPO). *Journal of Child and Family Studies*, 26, 424–436.  
<https://doi.org/10.1007/s10826-016-0568-5>.
- Damen, H., Veerman, J. W., Vermulst, A. A., Van Pageé, R., Nieuwhoff, R., & Scholte, R. H. J. (2019). Parental empowerment and child behavioural problems during youth care involvement. *Child & Family and Social Work*, 24, 467-476. <https://doi.org/10.1111/cfs.12626>
- Damen, H., Veerman, J. W., Vermulst, A. A., Westerdijk, I., & Scholte, R. H. J. (2020). Parental Empowerment and Child Behavioral Problems in Single and Two-Parent Families During Family Treatment. *Journal of Child and Family Studies*, 29(10), 2824–2835.  
<https://doi.org/10.1007/s10826-020-01795-1>
- Damen, H., Veerman, J.W., Vermulst, A.A., Nieuwhoff, R., Meyer, R.E. de, & Scholte, R.H.J. (2016). Parental empowerment: Construct validity and reliability of a Dutch empowerment questionnaire (EMPO). *Journal of Child and Family Studies*, 26(2), 424-436.
- Evenboer, K. E., Reijneveld, S. A., & Jansen, D. E. M. C. (2018). Improving care for multiproblem families: Context-specific effectiveness of interventions?. *Children and Youth Services Review*, 88, 274-285.
- Janssens, J. M. A. M., & Kemper, A. A. M. (2003). Intensieve ambulante gezinsbehandeling: een alternatief voor uithuisplaatsing?. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 42(1), 37-45.
- Meyer, R.E. De, & Veerman, J.W. (2003). Resultaten Hulp aan Huis Twente. Tabellenboek 2001- 2002. Nijmegen: Katholieke Universiteit, ACSW/Praktikon
- Nederlands Jeugdinstuut. (2020, 1 december). *Cijfers over gezinnen met meervoudige en complexe problemen | Nederlands Jeugdinstuut*. Geraadpleegd op 28 mei 2022, van <https://www.nji.nl/cijfers/gezinnen-met-meervoudige-en-complexe-problemen>
- Neece, C. L., Green, S. A., & Baker, B. L. (2012). Parenting stress and child behavior problems: a transactional relationship across time. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*, 117(1), 48-66\
- NJi (2019, februari). Dossier multiprobleemgezinnen, ‘Risicofactoren.’ Geraadpleegd van [www.nji.nl/multiprobleemgezinnen](http://www.nji.nl/multiprobleemgezinnen).
- Reynolds, A.J. (2004). Research on early childhood interventions in the confirmatory mode. *Children and Youth Services Review*, 26, 15-38.
- Rooijen, K. van (2019). Methodiekhandleiding IAG. Landelijk platform IAG ‘Elk jaar bewezen beter.’
- Rooijen, K. van (28 mei 2020). Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving ‘Intensieve Ambulante Gezinsbehandeling’. Utrecht: Nederlands Jeugdinstuut. Gedownload van [www.nji.nl/jeugdinterventies](http://www.nji.nl/jeugdinterventies).

- Scheepers, P. L. H., Tobi, H., & Boeije, H. R. (2016). *Onderzoeksmethoden* (9<sup>de</sup> editie). Boom Lemma.
- Steegen, M. van der & Zoon, M. (2017). Richtlijn Multiprobleemgezinnen voor jeugdhulp en jeugdbescherming. Utrecht: NVO, BPSW en NIP
- Steketee, M., Jansma, A. & Gilsing, R. (2015). Wat werkt bij multiprobleemgezinnen? Ervaringen uit Rotterdam. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Tabibian, N. (2006). Effectiviteit van interventies voor multiprobleemgezinnen. *Utrecht: Verwey-Jonker instituut.*
- Ten Brink, T., Flipse, M., & Veerman, J. W. (2001). *Het onderzoek IAG*. Uitgeverij Hulp aan Huis.
- Veerman, J. W., & De Meyer, R. (2019). Meer zicht op effectiviteit IAG.
- Veerman, J. W., Janssens, J. M. A. M., & Delicat, J. W. (2005). Effectiviteit van intensieve pedagogische thuishulp: Een meta-analyse. *Pedagogiek*, 25 (3), 176-196
- Veerman, J. W., Meyer, R. D., & Roosma, A. H. (2007). Effectonderzoek aan huis; opzet en uitkomsten van het onderzoek van de Hulp aan Huisprogramma's in Noord-en Oost-Nederland. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 46, 155-168.
- Veerman, J.W., Janssen, J., Kroes, G., Meyer, R. de, Nguyen, L. & Vermulst. A. (2012). Vragenlijst Gezinsfunctioneren volgens Ouders. Handleiding. Nijmegen: Praktikon.
- Verhallen, T. (2013). Gezinsinterventies bij Nederlandse en Nederlands Curaçaose 'multiprobleem' gezinnen. Den Haag: Boom Lemma.
- Vermulst, A., Kroes, G., De Meyer, R., Nguyen, L., & Veerman, J.W. (2015). Handleiding OBVL. Opvoedingsbelastingvragenlijst. Nijmegen: Praktikon
- Visscher, L., Jansen, D., Evenboer, E., van Yperen, T., Reijneveld, S., & Scholte, R. (2019). Interventions for families with multiple problems: Similar contents but divergentformats. *Child & Family Social Work*, 25(1), 8–17. <https://doi.org/10.1111/cfs.12646>.
- Wels, P.M.A. & Robbroeckx, L.M.H. (1996). Nijmeegse Vragenlijst voor de Opvoedingssituatie (NVOS): handleiding. Lisse: Swets & Zeitlinger
- Wiebering-Losse, M. A. (2009). *Onderzoeksvaardigheden voor docenten*. Boom Lemma.
- Zijden, Q. van der, & Diephuis, K. (2011). Handleiding gezinsplan. Samenwerken volgens de principes van 1Gezin1Plan. Partners in Jeugdbeleid.